

(mint ahogy az általában történik); nála egyenrangúak a tréfálkozók, illetve a csapdájukba besétáló áldozat. Honti György Malvolíója azért verhető át, mert maga is hajlik az önáltatásra. Tisztában van ő is vele, hogy fantáziája állandóan elragadja, hogy gyakran téveszti össze vágyait azzal, ami elérhető számára. És mindezt tudva, most mégis azon mesterkedik, hogy becsapja magát, hogy addig forgassa a rejtélyes levél utalásait, amíg azokat önmagára értheti. Így lényegében maga állít csapdát saját magának, mert a legtitkosabb vágyát szeretné végre kézzelfogható valóságnak látni. Chován Gábor Bohóca a tréfák melankolikus mestere, afféle megélhetési mulattató, aki bármennyit nevetet is, saját sorsát nem teszi könnyebbé.

Miközben Novák Eszter rendezése eddigi munkáihoz hasonló játékközpontú előadást teremt, ezek az ötletek a korábbiaknál jóval pontosabban mesélik el a történetet, plasztikusabban jellemzik a szereplőket. Szabadabb asszociációkat igazán csak a második részben nyitnak, amikor is a nekiszabaduló ötletparádé a színház (s így a játék) viszonylagosságáról beszél. A felvonás elején még az ügyelő is színre lép, mert a Bohócot játszó színész nem találja a partnerét, Viola alakítója ugyanis egy ládába bújtt pihenni, s nem vette észre, hogy közben elkezdődött az előadás. Zavarában alig talál vissza a két szereplő a szöveghez. Később Sebastian az Illyr Nemzeti Színházba indul, ahová – magára a nyíregyházi színpadra – nem sokkal később meg is érkezik. Ekkor ismét Fábán lohol be, remélve, hogy nem kezdődött még el az előadás. Ez a gesztus valóban színházzá varázsolja azt a játékot, ahogy Viola és Sebastian egymásról mit sem tudva kergetőzik a színpadon: eltűnik az egyik, s következő pillanatban a tér egy újabb pontján fel-

bukkan a másik. Mindezt a Bohóc furcsálló kétellyel konstatálja.

Az előadás második felét átszövő teátrális önirónia furcsa mód mégsem csorbítja a mese lezárását. Novák Eszter nem fordítja elégkusra, legfeljebb némileg ironizálja a happy endet. A szereplőknek ebben az előadásban van esélyük arra, hogy egymásra találjanak. Megtalálják egymást az elveszett ikerpár tagjai, megtarthatják szerelmüket a szenvedélyes szerelem rabjai is. Olivianak nem csalódás, hogy Cesario helyett Sebastian nyerte el, Orsinónak is tetszik Viola, amikor egy gyors átöltözéssel leánnyá változik. Csak Böffen Tóbiás morog kissé, amikor Fábán futó ötletének engedve feleségül kéri Máriát. A nő sem tudja, jó lesz-e nekik együtt, aztán mégis a többiek után indulnak, hogy beálljanak a szerelmesek vonulásába.

Nemcsak Novák Eszter pályáján jelent fontos állomást ez az előadás, hanem a nyíregyházi színház életében is. A fiatal, tehetséges színészgárda (véltetőleg a rendező munkájának eredményeképpen is) valódi társulatnak tűnik. Ezért is ragyog ki a nyíregyházi *Vízkereszt* a szégyellni valóan szürke hazai évadból.

SHAKESPEARE: VÍZKERESZT VAGY AMIT AKARTOK (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza)

FORDÍTOTTA: Radnóti Miklós, Rónay György. **DÍSZLET, LÁTVÁNY:** Zeke Edit, Horesnyi Balázs. **JELMEZ:** Zeke Edit. **DRAMATURG:** Kárpáti Péter. **ZENE:** Rusznyák Gábor. **RENDEZŐ:** Novák Eszter.

SZEREPLŐK: Wéber Kata, Kasvinszki Attila, Horváth Réka/Simon Andrea, Egyed Attila, Széles Zita, Avass Attila, Honti György, Chován Gábor, Sás Péter, Szabó Zoltán, Gyuris Tibor, Farkas László.

KOLTAI TAMÁS

Farost forest

■ SHAKESPEARE: AHOGY TETSZIK ■

Egy panteisztikus opera-énekeső (Zám Andrea) tűnik föl a foncsorozott tükörfal mögött az egri Shakespeare-előadás kezdetén. Törzse és karjai mintha ágak volnának: fába szorult erdei nimfa. Bársonyosan dalol, amíg el nem sötétül körülötte a természeti környezet. Az átvilágítatlan tükrös plexi előtti színpadsáv: az udvar. Mögötte: az erdő. Az indítás leképezi az Ahogy tetszik kettős világát. Ebből még lehet valami.

A rendezői szakon most végzett G. Béres Attila Egerbe szerződött, viszi magával a szintén szabaduló Máté-osztály néhány tagját. Az évad elején a *Valahol Európában* című musicalt rendezte meg ugyancsak a Gárdonyi Géza Színházban; a szakszerű, ügyes, költőien szabadgondolkodó és összefogott – röviden: jó – előadás méltán keltett föltűnést. Tehetség forog fent, bár abszolút kezdő rendezőről, színészekről ilyesmit kockázatos fenn hirdetni. A tehetség a főiskolán – oké: egyetemen – elsősorban a személyiség minél szabadabb, szélsőségesebb megnyilvánulásával mérhető. Mindig elképeszt, amikor a képezde falain belül létrejött előadásokról mint Goldoni-, Csehov- vagy Brecht-megoldási variációkról írnak kritikusok, holott ezek a produkciók legkevésbé épp dráma- vagy színháztörténeti szempontból lényegesek; valójában a (színészi, rendezői) személyiség határainak kutatása a tét. Éles helyzetben – színházban – más a helyzet: a tehetség a „piacra” kerül, és ettől kezdve ki van téve a körülmények fatális és a mai

színházban ritkán optimális összeállításának. Itt már megél(het)és, túlélés, művészi akarat és ennek érvényesítése forog kockán; a tehetséget a színházi gondolkodás és az elsajátított szakmai tudás köznapi használatra való lefordítása, bizonyos értelemben „hadrendbe állítása” méri.

Az előadás első jelenetei unatkozó, elkényeztetett, nyafka kislányoknak mutatják Rosalindát (Kovács Patrícia) és Céliát (Bozó Andrea), akik kényeskedő affektációkkal szórakoztatják, sőt ugatják egymást, és még azt sem lehet tudni, melyikük fog, melyikük akar beleszeretni Orlandóba. Ez kétszeresen is jó, egyrészt mert föltételezi, hogy a későbbi kényszerű nomád életmód változást hoz a karakterükbe, másrészt mert a komolytalan, játékos rivalizálás, amely mégiscsak rivalizálás, kezdeti feszültségként jelenik meg, és mélyebben árnyalhatja a kettejük közötti viszonyt. Mészáros Máté Orlandóján látszik, hogy paraszti sorban cseperedett, az viszont nem, hogy kemény fizikai munkára fogták.

Kirándulók az ardennes-i erdőben

(Több évtizede meg tud lepni, hogy a főiskola elnézi a testi puhányságot; e tekintetben az egyetemi fokozat sem hozott változást.) A birkózójelenet enyhén szólva neveléses, mert ez az Orlando egyetlen pillanatra sem képes elhittetni, hogy esélye lehet Fogarassy Péter vasgyúró Charles-jával szemben, és a meccsre kialakított koreográfia (Gyöngyössi Tamás), a színpadon kívül beszerzett orrvérzéssel, még ront is a helyzetet. (Pláne, hogy valamely oknál fogva oratorikus barokk ária a kísérőzenéje.)

Az udvari viszonyokat illetően nagy a bizonytalanság. Frigylest, a gonosz Herceget Vallai Péter játssza – később kiderül, hogy bátyját, a száműzött herceget is –, aki jelenleg nem látszik ki a modorossága alól. Az őt választó rendező számolni kényszerül személyiségének levakarhatatlan kliséivel, tempótlanságot előidéző szövegmondásával, gesztusainak már-már komikus, álintellektuális komótoságával. Mindez megkettőzve túl sok; Vallai minden szerepében Vallai, két Vallai egyszerűen semmiben sem különbözik egymástól. A jelmeztervező Szűcs Edit egy baszk sapkával, egy bottal és felemás zakóval próbálja megkülönböztetni őket, eredménytelenül. Gonosz-Vallai udvarát zsarnokinak kellene látnunk, ennek egyetlen drámai jele az lenne, ha Le Beau (Pálfi Zoltán) a következményektől rémülten, szinte menekülés közben figyelmeztetné Orlandót a veszélyre; ezzel szemben olyan gálánsan adja elő mondanivalóját, mint Osrick a *Hamlet*-ban. Az udvarban tehát *nincs* zsarnokság, gonosz-Vallai pofonjai, alattvalóit körbelődő darts-játéknyilai, verőlegényeinek (ügyetlenül imitált) rúgásai-öklözései nem komolyak. Következésképp a száműzés sem komoly. Jó-Vallai és Tsa táborozását az ardennes-i erdőben nehéz mire vélni. Leginkább talán kiránduló sznob műpártolóknak látszanak, akiknek az erdei nimfa szoprán hangra transzponálva adja elő a Kacagj, Bajazzó!-t, miközben söprög-

nek, szárazon horgásznak, kannából locsolnak (úgy intézve, hogy a vízszugár pisilésnek látszzék). Az is lehet, persze, hogy közel a Lipót-mező. Ezen a ponton már rosszat sejtünk, annál inkább, mert túl vagyunk a dörgésen-villámláson, a rosszul zárható színpadi ereszcatornából a zápor elállta után is rendületlenül csöpögő esőn, továbbá az előtérben létesített kisebbfajta medence fölavatásán, amelybe később majd sorban és rendeltésszerűen beletoccsannak a szereplők, eláztatva az első sorban ülőket. A vizes közterek effajta *helyettesítő* halmozása eleve gyanút kelt egy ambiciózus fiatal rendező esetében.

Elkerülhetetlen, hogy föltegyem a kérdést: hol vagyunk, az erdőben? Az erdő (*forest*) fákból áll, és a fák kétségtelenül megtalálhatók É. Kiss Piroska díszletében. Némiképp mintha földolgozott állapotban. A lépcsős, fagerendás, pókhálós, hamuszürke színpadkép egy építkezés, egy fölvonulási terület és egy szétbombázott pince vagy bunker bejáratának asszociatív eredőjére emlékeztet; hazudnék, ha azt állítanám, hogy megnyerte a tetszésemet. Annál inkább színesek és funkciótlanak a jelmezek. Már az udvari jelenetekben föltűnt, hogy Szűcs Edit a ruhákat nem hordásra, hanem exkluzív divatbemutatóra szánta; ennek, de csak ennek a célnak maradéktalanul megfelelelnék, különben sem egymással, sem viselőjük karakterével nincsenek összhangban, valószínűleg találomra húzták elő őket egy „tartalmatlan, de föltűnő” címkét viselő rongyoszsákból. Célia az önkéntes száműzetés elhatározásának pillanatában szegényes, kopottas ruhát helyez magának kilátásba, ígéretét azonban nem váltja be, helyette köpenyt ránt magára, amivel viszont később nem találkozunk. Hasonlóan járnak a lányok magukkal vitt cuccai; Rosalinda játék babáját például a bakfis gyermeki tartozékának hihetnénk, de aztán nem kerül elő, nyilván elveszett az úton. Ugyancsak ő indulás

előtt egy réztálban megmossa az arcát (ami jólneveltségre vall), utána a vízből (!) ollót húz elő (ejnye, lányom, de rendetlen vagy), föltehetően, hogy levágja a haját; de nem teszi. Az ötlettel – éppen azért, mert csak ötlet – az a baj, hogy nincs következménye; ahogy Jaques mondaná, „föllép s lelép”: nem tartozik szervesen az előadás folyamatába.

Súlyosabb, hogy ugyanez érvényes a színészi játékra is. Rosalinda és Célia kislánysodrás viszonya nem folytatódik az „erdőben”, sőt, minden további kapcsolat megszűnik közöttük. Bozó Andrea tisztas távolból figyel, mi történik Kovács Patríciával. Teljesen kívül marad, de nem a barátónó vagy a rivális intím szféráján, hanem magán a szituáción. Ez nem a párkapcsolatból kimaradt lány megértő, sóvár, szurkoló, irigy vagy akár-

Gál Gábor felvételei

Kovács Patrícia (Rosalinda) és Bozó Andrea (Célia)

milyen kívülállása, hanem tétlen semmittevé; nem tartalmilag, hanem szakmailag megoldatlan probléma. Másrészt kétségtelen, hogy Kovács Patríciával nem történik semmi; ő *önmagában* probléma. Megelégszik általános fiús gesztusokkal, egy imitált *gamin* svádájával (bár ebben akadályozza a kalózosnak szánt, kissé menyecskes főköttő), és megkerüli a szerep igazi földványát, a személyiség identitásának kérdését. Ha a cselédkönyves, feladatokkal bőven ellátott színésznőnek tán nem is, rendezőjének föltétlenül tudni illene, hogy Rosalindát (mint általában mindenkit) *önmagával* kell meghatározni; a kérdés az, hogy ki ő, vagy ki akar lenni – a saját személyisége vagy annak keresése a tét. Elsősorban tehát személyes problémájával kell szembekerülnie, minden más – a szerepjáték is – csak ebből fakad. Kovács Patríciából hiányzik a személyes bensőségesség – egyelőre a saját személyiségét keresi, nem jut el a Rosalindáéhoz –, ami a darabzáró monológban válik akuttá. Ezen a ponton közvetlenül a nézőre kellene hatnia a rejtett erővel (a Szabó Lőrinc-fordítással szólva „megbűvölni” őket), amely a játék folyamán a fiú-lány szerepváltások sokszoros áttétele révén Orlandóra is hat. Itt közvetlenül érzékelhető nemcsak a hatás elmaradása, hanem az is, hogy semmiféle erőfeszítés nem történik az elérésére; ami fölroható, nem az, hogy színész és rendező nem tud megbirkózni a szereppel és a darabbal (ilyesmi előfordul), hanem hogy a megoldás kényszere hidegen hagyja őket. Az elemzés és a kifejezés mint földvány, mint probléma láthatóan nem jelentkezik, könnyedén és látványosan elsiklanak fölötté.

Árulkodó ebből a szempontból az a ritka pillanat, amelyben Orlando megcsókolja Rosalindát, pontosabban a Rosalindaként kezelt „Ganymedest”. Mészáros Máté itt számot vet azzal, hogy egy lánynak elképzelt fiút csókol meg (akiről mi tudjuk, hogy lány), és ez a zavart, a pszichés és fizikális érzések/érzések keveredésétől ambivalens mozzanat gazdagon motiváltta teszi a „most két órára elhagylak, Rosalinda” mondatot. De ennek a pillanatnak nincs sem előzménye, sem következménye.

A motívumaiban széttartó előadáson nem segít az „ötletes” színészet. Kaszás Gergő Jaques-ja ruházata és magatartása szerint egy Lúdas Matyi, egy kunkori cipős bohóc és egy hosszú slafrokban végződő frakk-kabátot viselő musichall-konferanszié keveréke. Inkább hisztérikus, mint filozofikus, kék vekkerrel a kezében a játék egészére nézve kibontatlan időmetaforát sugall; de a monológot szépen mondja. Hollósi Frigyes mint Próbakó az elején sokat ígérő, bús bohócként lép be, aztán elközhelyesedik. Egyperces repetitív fintorgáson kívül nem is igen tehet mást egy olyan *Ahogy tetszik*-előadásban, melynek lehangsúlyosabb jelenete a „Corinnus pásztor (Venczel Valentin) feldolgozza egy birka belsősegeit” alcímet viseli. Vajda Milán (Silvius), Rácz János (Vili), Dér Gabriella (Juci) és Ivády Erika (Phoebe) alkatra megvan, több nem kívántatik. A „miért szídsz, ha szeretlek” replikasort Rusznyák Gábor megzenésítette, sejtethetően, de nem bizonyíthatóan az „operázás” paródiái szándékával; ezután dramaturgiai huszár-vágással a kibonyolítás következik, melynek bevezetőjeként Rosalinda lemeztele-nítése egy másodperc töredékéig tartó snittben éppoly divatközhely, mint sok minden más az előadásban. Vagy – vagy. Vagy a biológia csapdáiról, az érzékcsalódásról szól a darab (arról szól), és akkor tessék végig és bátran állalni; vagy nem arról szól, és akkor ne is tessék úgy csinálni.

Tetszetős klisével, panellal, „farost” erdővel tele van a mai színház; ebbe jobb lesz belenyugodni. De ha fiatal, a világot és a színházat épp birtokba vevő színházi emberek nem élnek meg fiatalságukat, nagyot akarásukat, világmegváltó szándékukat, hanem okoskodnak, művészkednek és helyezkednek, a „Wonderful world” édes háttérzenéjén hullámozva, akkor a maradék reményről is lemondhatunk. Még nem késő dönteni, ahogy tetszik.

SHAKESPEARE: AHOGY TETSIK (Gárdonyi Géza Színház, Eger)

FORDÍTOTTA: Szabó Lőrinc. DRAMATURG: Ari-Nagy Barbara. MOZGÁS: Gyöngyössy Tamás. ZENE: Rusznyák Gábor. ZONGORÁN JÁTSZIK: Nagy Zoltán. CESELLŐ: Kis József. DÍSZLET: É. Kiss Piroksa. JELMEZ: Szűcs Edit. RENDEZŐ: G. Béres Attila.

SZEREPLŐK: Vallai Péter, Kaszás Gergő, Horváth Ferenc, Fehér István, Tóth Levente, Zám Andrea, Pálfi Zoltán, Fogarassy Péter, Nagy András, Mészáros Máté e. h., Sata Árpád, Hollósi Frigyes, Padlovics Lajos, Venczel Valentin, Vajda Milán e. h., Rácz János, Kovács Patrícia e. h., Bozó Andrea, Ivády Erika, Dér Gabriella, Nagy Adrienne.